

KANADA, HİNDİSTAN VE AVUSTRALYA'DA YEREL YÖNETİM OMBUDSMANLARI: KARŞILAŞTIRMALI BİR ANALİZ*

Fikret TÜFEKÇİOĞLU¹

Özet

Ombudsman, halktan kamu yönetimi sorunlarına karşı şikayet alan ve bunları çözen bir mekanizmadır. Bu çalışmada ilk olarak incelenen Kanada'da, federal düzeyde bütün ülkeyi kapsayan bir ombudsmanlık kurulmadığı için eyalet ve bölge ombudsmanlarının kurulduğu görülmektedir. Çalışmada incelenen ikinci ülke olan Hindistan'da, her eyalet, belirli kamu görevlileriyle ilgili olarak yolsuzluk konusunda gelen şikayetlerle ilgilenmek üzere, yerel yönetimlerde Lokayukta olarak bilinen bir yerel ombudsmanlık kurulmuştur. Çalışmada son incelenecek olan Avustralya'da federal düzeyde ombudsman olmasına karşın, eyaletler düzeyinde 1971 yılında Batı Avustralya Eyaleti'nde başlayıp diğer bütün eyaletlerde kurulmuştur. Bu çalışmanın amacı Kanada, Hindistan ve Avustralya'nın yerel ombudsmanlık kurumu uygulamalarına ilişkin literatür taramasının ardından farklı perspektiflerden karşılaştırmalarını yapmaktır.

Anahtar Kelimeler: Yerel Yönetimler Ombudsmanı, Kanada, Hindistan, Avustralya, Karşılaştırma.

LOCAL GOVERNMENT OMBUDSMEN IN CANADA, INDIA AND AUSTRALIA: A COMPARATIVE ANALYSIS

Abstract

An ombudsman is a mechanism that receives and resolves complaints from the public regarding public administration issues. In Canada, the first country examined in this study, it is observed that since a nationwide ombudsman institution has not been established at the federal level, state and territorial ombudsmen have been established. In India, the second country examined in this study, each state has established a local ombudsman institution, known as Lokayukta, to deal with complaints of corruption related to specific public officials. Finally, in Australia, although there is a federal ombudsman, state-level ombudsmen were established starting in Western Australia in 1971 and subsequently in all other states. The aim of this study is to compare the local ombudsman institution practices in Canada, India, and Australia from different perspectives, following a literature review.

Keywords: Local Governments Ombudsmen, Canada, India, Australia, Comparison.

GİRİŞ

Ombudsmanlık kurumu, vatandaşların yönetime karşı haklarını muhafaza eden, yönetimin kötü işlemlerinden kaynaklı haksızlıklara çözümler arayan ve yönetimin iyileştirilmesi için katkı sağlayan denetim mekanizması olarak var olmuştur. Ombudsmanın uygulandığı idari birimlerden biri de yerel yönetimlerdir.

Bu anlamda, yerel yönetim ombudsmanlık kurumları çalışmanın temel konusunu oluşturmaktadır. Bu çalışmada seçilen Kanada, Hindistan ve Avustralya ülkelerinin belirlenmesindeki temel sebep; her üç ülkenin de Anglo-Sakson ülkeleri olmasıdır.

* Bu çalışma, 2023 yılında Gümüşhane Üniversitesi LEE'nde Fikret Tüfekçioğlu tarafından hazırlanan ve kabul edilen "Kanada, Hindistan ve Avustralya'da Yerel Yönetim Ombudsmanları: Karşılaştırmalı Bir Analiz" başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

¹ Bilim Uzm., Gümüşhane Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi ABD, tufekcioglufikret@gmail.com, ORCID ID: 0000-0003-2815-3896

Bu bilgilerden hareketle çalışmanın temel amacı; yerel yönetim ombudsmanlık kurumlarının Kanada, Hindistan ve Avustralya örnekleri üzerinden ve her üç ülkeye dair güncel değişiklikler göz önünde bulundurularak hangi benzerliklere ve farklılıklara sahip olduğunun değerlendirilmesidir. Bu amaç çerçevesinde çalışma; “Kanada, Hindistan ve Avustralya’da yerel yönetim ombudsmanları, yapısal-kurumsal ve işlevsel özellikler bakımından benzer niteliklere sahiptir” hipotezinden hareketle yapılmıştır. Çalışmada kitaplar, makaleler, dergiler, tezler, bilimsel web sayfaları, farklı kurum/kuruluşların faaliyet raporları gibi farklı materyallerden faydalanılmıştır. Çalışmada, literatür taramasına dayalı nitel bir yöntem kullanılmıştır. Çalışma üç bölüme ayrılmıştır. İlk bölümde ombudsman ve yerel yönetim ombudsmanı kavramsal olarak incelenmiştir. İkinci bölümde Kanada, Hindistan ve Avustralya’daki yerel yönetim ombudsmanları hakkında genel bilgiler aktarılmıştır. Son bölümde ise, söz konusu ülkelerin yerel yönetim ombudsmanlık kurumlarının belirli kriterler dikkate alınarak karşılaştırılmalı bir analizi yapılmıştır.

1. YEREL YÖNETİMLER OMBUDSMANI

Ombudsman ya da ombudsmanlık, kavramsal olarak ortaya çıkmasıyla birlikte vatandaşlar ile devlet kurumlarının arasında yaşanan çatışma ve anlaşmazlıkların çözümlenmesine yönelik uygulamaları içine alan bir kurum olarak tanımlanmaktadır (Soykan, 2022: 2).

Yerel yönetimler ombudsmanları, belirli bir bölge veya şehirde kurulan, yerel yönetimlerin yetersiz işleyişinden doğan sorunları çözen, yerel yönetimlerde vatandaşların haklarını koruyan ve yerel yönetimlerin daha iyi çalışabilmesi için yönetimin iyileştirilmesine yönelik önerilerde bulunan ombudsmanlardır (Kocaoğlu ve Akman, 2016: 438). Yerel yönetimleri ombudsmanları, mahalle ve kasaba heyetleri haricindeki yerel bütün otoritelerle bazı yerel hizmet verenlere hizmet etmektedirler. Buna karşın ombudsmanların almış oldukları şikâyetlerin büyük bölümü yerel otoritelerle ilgilidir. Bu sebeple bu tarz ombudsmanlar, “Yerel Yönetim Ombudsmanları” olarak bilinmektedir. İşlevsel olarak yerel yönetim ombudsmanlığıyla farklı olarak denetsel yarar sağlayacak uygulamalarla merkezi ombudsmandaki iş yükü azaltılmaktadır. Ayrıca yerel düzeyde gelen şikâyetlerle ilgili daha detaylı inceleme yapma imkânı sunar (Yıldırım, 2016: 84).

2. KANADA YEREL YÖNETİMLER OMBUDSMANI

Kanada, yerel yönetimler ombudsmanını eyalet ismini verdiği Alberta, Quebec, Saskatchewan, Manitoba, New Brunswick, Ontario, British Colombia ve Nova Scotia birimlerinde 1967-1979 yılları arasında kurmuştur (Yılmaz, 2019: 154).

Eyaletlerde yer alan yerel düzeyde bulunan ombudsmanların eyalet meclislerinin teklifiyle vali tarafından atandığı görülmektedir (Yıldırım, 2016: 106). Görevlerini yerine getirirken bağımsız ve tarafsızdırlar (Önen ve Küçük, 2021: 97). Alberta Ombudsmanı’nın Kanada vatandaşı olması gerekmektedir. Beş yıllığa atanmaktadır (Barry, 2020: 63-64). Ontario Ombudsmanı meclisin tavsiyesiyle Eyalet Vali Yardımcısı (Lieutenant Governor-in-Council) tarafından atanmaktadır. Ombudsmanın görev süresinin beş yıl olarak belirlendiği görülmektedir. Aynı kişinin ikinci veya daha fazla aynı göreve atanabildiğini belirtmek gerekir. Meclisin isteğiyle Eyalet vali yardımcısı tarafından görevden alınabilir. Ombudsman 65 yaşını doldurduğunda emekliliğe ayrılmaktadır. Ancak henüz 5 yıllık görev süresini doldurmadan 65 yaşına gelmiş olan bir ombudsman 5 yıllık görev süresi bitene kadar görevini sürdürmektedir. Ombudsman görevli olduğu sürece başka özel veya resmi bir iş ile uğraşmamalıdır. Mesaisinin tümünü bu işe adanmış durumundadır. Ombudsman, gerekli görürse gerektiği kadar yardımcı tayin edilmesini isteyebilmektedir. Bu yardımcılarının da yine

eyalet vali yardımcısı tarafından atandığı görülmektedir. Ombudsmanın ölümü, istifası ve benzer nedenlerle ombudsman kurumuna geçici ombudsman atanmaktadır. Bu geçici ombudsmanın görev süresi en çok 6 ayla sınırlandırılmaktadır ve ombudsmanın tüm yetkileriyle donatılmıştır (Özden, 2010: 101-102).

Yerel olarak örgütlenmiş olan ombudsman kurumlarının yerel sorunlarla ilgilendiği ve il yönetimiyle vatandaşların arasındaki sorunları denetlediği görülmektedir (Özden, 2010: 100). Kanada’da ombudsmana şikâyet başvuruları genelde bir formla yapılabileceği gibi, çevrimiçi ve posta yoluyla da yapılabilmektedir. Şikâyetle bulunabilmek için belirli bir ücret alınmaz (Önen ve Küçük, 2021: 98). Ombudsman, 1 yıldan daha fazla süreyi kapsayan şikayeti reddetme yoluna gidebilmektedir (Doğan, 2018: 261). Genel anlamda yerel yönetim ombudsmanlarının, yerel yönetimlerdeki mevcut olan denetim mekanizmalarının yetersizliklerinin çözülmesinde ve yerel yönetimlerin devamlı genişleyen faaliyetlerin daha etkin ve iyi olarak denetlenmesinde ciddi katkılar sağlar. Bu anlamda kendilerine gelen şikâyet başvurularının üzerine şikâyet edilen ile ilişkili yönetim birimlerinde araştırmalar yapabilmektedir. Bununla birlikte gereken evrak ve bilgilere ulaşır, denetim işlevi de görmektedirler (Bengli, 2013: 40).

Kanada’da eyalet ombudsmanlarının mahkemeler üzerinde yaptırım yetkileri yoktur. Bundan dolayı ombudsman kararlarının yaptırım gücü söz konusu değildir (Doğan, 2018: 261). Verdiği kararlar tavsiye niteliği taşımaktadır. Kararlara yer verilen raporla ise bağlı bulunan Yasama Organına sunulur (Önen ve Küçük, 2021: 98). Quebec Ombudsmanının aldığı tavsiye kararlarının yüzde 97’sinin uygulandığı bilinmektedir. Quebec Ombudsmanı, insanların sosyal ve sağlık hizmetleri alanında da adalet, eşit olarak ve saygı çerçevesinde hizmet görmesini sağlar. Gerekli gördüğü hallerde tavsiye ve düzeltme kararlarıyla neticede, zararlı durumları önleyebilmek ve kamuoyuna hizmet kalitesinin artırılmasına yardımcı olur. Ombudsman, şikayetleri incelemesinin ardından rapor hazırlar ve görüşlerini tavsiye kararları ile beraber parlamenterlere aktarır (Yıldırım, 2016: 108).

3. HİNDİSTAN YEREL YÖNETİMLER OMBUDSMANI

Hindistan’da ulusal anlamda faaliyet yürütmesi istenen Ombudsman işlevi gören Lokpal Kurumu 2019 yılında kurulmuştur. Fakat Hindistan’da farklı eyalet seviyelerinde Lokayukta isminde yasal düzenlemeyle kurulan ombudsman kurumları da mevcuttur (Doğan, 2015: 144). Eyalet alanında ombudsmanlık kurumlarını oluşturan ilk eyaletler, 1971’de Orissa ve Maharashtra eyaletleri olmuştur. Bu eyaletleri Lokayukta Yasasıyla 1973’de Rajasthan ve Bihar, 1975’de Uttar Pradesh, 1981’de ise Madhya Pradesh eyaletleri takip etmiştir (Sürekli, 2016: 151). Sonrasında 1983’de Andhra Pradesh ve Himachal Pradesh, 1984’de Karnataka, 1985’de Assam, 1995’de Delhi, 1999’da Kerala, 2001’de Jharkhand ve 2003 yılında Haryana eyaleti takip etmiştir (Tunç, 2016: 142).

Ombudsmanlar, eyalette yürütme organının başı vali tarafından atanırlar. Bu atama yapılırken eyaletin yüksek mahkemesindeki başyargıç ve Parlamento’da bulunan muhalefet liderine danışılır. Parlamento’da bu şekilde bir lider olmaması durumunda Parlamento’da çoğunluğun oyu ile seçilen bir parlamentere danışılmaktadır. Diğer taraftan ombudsman, yetersizlik durumu ve görevin ihmali gibi sebeplerle vali tarafından görevlerinden alınabilmektedir (Sürekli, 2016: 152). Ombudsmanlar görev ve eylemlerinde tarafsız ve bağımsızdırlar. Bu nedenle bu kurumların, Parlamento üyesi olmaması, ticari kar güden herhangi bir faaliyet veya girişimde bulunmaması ve politik partiler ile ilişkileri bulunmaması gerekir. Hindistan’da ombudsman olacak bir kişinin, bir hakimin niteliklerine sahip olması

gerekmektedir. Genel olarak ombudsman seçilecek kişide Anayasa Mahkemesi'nin bir hakimi veya yüksek mahkemenin baş yargıcı yeterliklerinin olması aranır. Ombudsmanlar, 5 yıl (Andhra Pradesh, Haryana, Rajasthan, Assam, Karnataka, Maharashtra, Himachal Pradesh, Bihar,...) yahut 6 yıllık (Uttar Pradesh, Madhya Pradesh,...) bir dönem için atanmakta ve tekrar seçilme şansları yoktur (Doğan, 2015: 145).

Yasa kapsamında kurulmuş olan Lokayukta'nın temel görevleri; idarenin işlem ve eylemleri sebebiyle mağdur vatandaşların şikayet ve iddialarını inceleme ve kötü yönetim uygulamaları karşısında çözüm üretmektir. Lokayukta aynı zamanda mevcut ya da muhtemel yolsuzluk sorunları ile de ilgilenmektedir. Hindistan'da Lokayukta genellikle kamu yönetimiyle ilgili faaliyet ve eylemlerle ilgilenmektedir. Bunun yanında ordu ve asker üzerinde bir denetim hakkı bulunmamaktadır (Sürekli, 2016: 151). Aynı zamanda yargının açıkça ombudsmanın yetki alanının dışında tutulduğu görülmektedir (Uz, 2018: 63).

Ombudsman, bir kişinin şikâyet etmesi halinde, merkez veya eyaletlerde bulunan bir bakan veya Devlet Sekreteri'nin onayı ile gerçekleştirilen idari bir eylemi araştırma yetkisi doğmaktadır. Burada haksızlığa uğradığını belirten, hatta şikayet eden kişi ya da kurum tarafından yapılabilmektedir. Ombudsman kötü niyetli idare ile ilgili şikâyeti soruşturabilmektedir (Barry, 2020: 116). Hindistan'da Lokayuktalar bir mahkeme gibi kesin karar alma yetkisine sahip değildir. Kararları tavsiye niteliği taşımaktadır. Dolayısıyla bu kurumların esas etki ve gücü, yıl içinde kamu yönetimi, Parlamento ve kamuoyuyla girilen çözüm süreci ile iletişim kanallarıyla artar. Nitekim Lokayukta'ların yıl içinde kamu yönetimlerinin eksik ve aksayan tarafların düzeltilebilmesi için tavsiye ve önerilerde bulunduğu görülmektedir. Parlamento'yu yıl içinde faaliyet ve eylemlerine ilişkin düzenli olarak bilgilendirmektedir. Yaşananları medya aracılığıyla kamuoyu ile paylaştıklarını da belirtmek gerekir. Bu özellikleriyle Lokayukta'lar kamu yönetiminin bir görev ve hizmet yardımcısıdır. Aynı zamanda vatandaşların etkili bir savunucusudur (Tunç, 2016: 143-144).

4. AVUSTRALYA YEREL YÖNETİMLER OMBUDSMANI

Avustralya'da ombudsman "Vatandaş Temsilcisi" şeklinde ifade edilmektedir (Fendoğlu, 2010). Avustralya'da "Federal Ombudsman" var olmasına karşın, eyaletler bağlamında 1971'de Batı Avustralya Eyaleti'nde ilk olarak başlayıp diğer tüm eyaletlerde oluşturulmuştur. Bununla beraber altı eyalet ombudsmanı dışında bölgesel ombudsmanların varlığı da söz konusudur (Karcı, 2016: 286-287).

Ombudsman, tüm çalışmalarında tarafsız, bağımsız ve adil davranan, hükümetten bağımsız bir parlamento görevlisidir. Tasmanya'da ombudsmanın görev süresi 5 yıldır ve yeniden seçilebilir. Yeni Güney Galler'de vali, atama belgesinde belirtilen koşullara tabi olarak başbakanın tavsiyesi üzerine bir ombudsman atayabilir. Ombudsmanın görev süresi en fazla 7 yıldır ve yeniden seçilebilir. Ancak 65 yaş üstü olanlar; Parlamento veya konsey üyesiye veya başka bir Commonwealth Eyaleti veya parlamentosu üyesiye atanamaz. Ombudsman, ombudsmanlık makamının en kıdemli memuru olarak kabul edilir ve görevleri dışında herhangi bir ücretli işi yapar veya bu pozisyona atanır; Yasama Konseyi veya Yasama Meclisi üyesi olarak veya başka bir Eyalet veya Milletler Topluluğu Parlamento Meclisi üyesi olarak veya Vali'ye yazılı olarak istifa ederse ve Vali istifayı kabul ederse, görev süresi sona erer (Barry, 2020: 141-142).

Batı Avustralya Ombudsmanı, Batı Avustralya halkının, hükümet kurumlarının, yerel makamların ve üniversitelerin karar verme süreçlerine ilişkin şikayetleri inceleyerek ve çözerek, kendi başlattığı soruşturmaları yürüterek, çocukların ölümü ve aile içi şiddet ve diğer işlevlerde kullanımın izlenmesi ve gözden geçirilmesi de dahil olmak üzere diğer faaliyetlerle

ilgili şikayetleri araştırıp çözmektedir. Victoria Ombudsmanı, hükümet dairelerinin, otoritelerin ve belediye meclisi görevlilerinin idari eylemleriyle ilgili şikayetleri araştırır ve çözer. Victoria eyalet kurumları, okullar, hapishaneler, “İnsan Hizmetleri Departmanı” dahil edilmiştir (Barry, 2020: 142).

Yeni Güney Galler Ombudsmanına şikayette bulunmadan önce genel olarak, ilk adım olarak şikayette bulunmak istenilen kurum ile iletişime geçilir. Bu, kuruma sorunu çözme fırsatı verir. Kendileriyle iletişime geçildiğinde kurum yanıt vermezse veya yanıtlarından memnun kalınmazsa, bir sonraki adım, şikayette bulunulan doğru ombudsmanı veya diğer harici şikayet organını bulmaktır. Burada şunların belirtilmesi gerekmektedir (<https://www.ombo.nsw.gov.au/Making-a-complaint/how-to-make-a-complaint>):

- Şikayet kim ve ne hakkında.
- Ajansla iletişime geçtikten sonra ne oldu.
- Şikayetin çözmek için ne olması gerektiğini.

Queensland ombudsmanının şikayetleri nasıl ele aldığı hakkında web sitesinde yeterli bilgi verilmektedir. Aksi durumda telefon edip bir kopyası istenebilmektedir. Telefonla şikayette bulunmak yerine acenteye yazılması şikayetin ve sağlanan bilgilerin yazılı bir kaydı anlamına gelmektedir. Birçok kurumun web sitelerinde şikayet formları ve iletişim bilgileri bulunmaktadır. Buna alternatif olarak, ajanstan bir e-posta veya posta adresi istenebilmektedir. Şikayetçinin, kurumdan neden mutsuz olduğunu anlamak için yeterli bilginin olması gerekir. Victoria Ombudsmanı, Victoria hükümet daireleri ve kurumlarıyla yasal otorite yahut yerel konsey hakkındaki şikayetleri araştırmaktadır. Herkes şikayet edebilmektedir. Güney Avustralya Ombudsmanı'nın yetki alanına giren bir kurumun kararından veya eyleminden doğrudan etkilenmiş herhangi bir kişi, grup, kurum veya kuruluş şikayette bulunabilir. Bir kişinin kendi başına şikayette bulunamaması durumunda, veri sahibi temsilcileri (örneğin ebeveynler veya bakıcılar, avukatlar veya milletvekilleri) genel olarak kabul edilir. Şikayetler, şikayet edilen olaydan haberdar olduktan sonraki 12 ay içinde Güney Avustralya Ombudsmanına gönderilmelidir (Barry, 2020: 143-144).

Batı Avustralya Ombudsmanı, önemli konular hakkında pratik önerilerde bulunmaya büyük önem verir. Ombudsman, halkın yararına olacağı düşünülmekçe tavsiyelerde bulunmaz. Ombudsman, tavsiyelerin ajanslar için yaratacağı maliyetleri de göz önünde bulundurur. Ombudsman, Batı Avustralya halkı için faydalı sonuçları olan tavsiyelerde bulunmaya çalışır (https://www.ombudsman.wa.gov.au/About_Us/Role.htm).

SONUÇ

Yerel yönetimler ombudsmanlarının kararları, dünyadaki diğer ombudsman faaliyetlerin çoğundaki gibi, idare için yasal olarak bağlayıcı değildirler. Bu bağlamda kararları, yargı kararlarından farklı ve tavsiye niteliğindedir. İdarenin söz konusu kararlara uymamasının herhangi bir yasal yaptırımı bulunmamaktadır. Ayrıca kararlarının icrai nitelik taşıdığı; kendiliğinden sonuç getiren özellikte olmadığı görülür.

Bu bilgiler çerçevesinde çalışmada; Kanada, Hindistan ve Avustralya yerel yönetimler ombudsmanlık kurumlarının karşılaştırılmalı bir analizi yapılmıştır. Çalışma sonunda elde edilen bulgular aşağıda özetlenmiştir;

Kanada'da ülke genelinde federal bir ombudsmanlık kurumunun oluşturulmadığı görülmektedir. Buna rağmen bölge ve eyalet düzeylerinde 1960'lardan başlayarak farklı tarih ve isimlerle ombudsmanlık kurumlarının kurulmaya başladığı ve yasalarla yürürlüğe girdiği görülmüştür. “1967 tarihli Alberta Ombudsman Yasası” ve “Yeni Brunswick Ombuds

Yasası”, “1968 tarihli Quebec Halk Savunucusu Yasası”, “1970 tarihli Manitoba ve Yeni İskoçya Ombudsman Yasaları”, “1972 tarihli Saskatchewan Ombudsman Yasası”, “1975 tarihli Ontario Ombudsman Yasası”, “1996 tarihli Britanya Kolumbiyası Ombudsperson yasası” bunlardan en bilinenleridir. Kamu yönetiminde yaşanan yolsuzluk, rüşvet, kötü yönetim ve vatandaşların şikayetlerini giderebilmek için ilgili eyalet meclisleri veya hükümetleri ombudsman atamakta veya seçmektedir. Bazı eyaletlerde (Alberta, Britanya Kolumbiyası, Yeni Brunswick) ombudsman, Yasama Meclisi’nin tavsiyesiyle Konseyde bulunan Vali Yardımcısı tarafından atanmaktadır. Görev süreleri birbirlerinden farklıdır ve 5 ile 7 yıl arasında değişebilmektedir. Yeni Brunswick ombudsmanının görev süresinin yenilenemediğini belirtmek gerekir. Görevden alınmaları herhangi bir zamanda suistimal, sakatlık, görev ihmali yahut iflas sebebiyle Yasama Meclisinin tavsiyesiyle, Konseydeki Vali Yardımcısı tarafından gerçekleşmektedir. Bununla birlikte vatandaşların şikayette bulunması halinde, ombudsmana gelen her şikâyet yazılı olarak aktarılır (Alberta, Ontario, Britanya Kolumbiyası,...). Bazı eyaletlerde e-posta, telefon, faks veya web sitelerinin aracılığıyla şikayetleri ulaştırma imkanı tanınmıştır. Her vatandaş şikayette bulunabilmektedir. Ayrıca herhangi bir şikayet olmaksızın kendi inisiyatifle de soruşturma yürütebilmektedir. Denetim sonucunda verilen kararlar tavsiye niteliğindedir. Mahkemeler üzerinde denetimleri söz konusu olmamakla beraber idareye disiplin kovuşturması açtırma yetkileri bulunmamaktadır.

Hindistan’da bölge ve eyalet ombudsmanları “Lokayukta” ismiyle kurulmaya başlamıştır. İlk Lokayukta’nın 1971’de Orissa’da kurulduğu görülmektedir. Ardından bir çok eyalette Lokayukta oluşturularak kurulmaya devam etmiştir. Parlamento’ya bağlı olarak gerçekleştirilen işlevler, yasalaştırılarak kabul edilip yürürlüğe girmiştir. “1971 tarihli Orissa Lokayukta Yasası ve Maharashtra Lokayukta Yasası”, “1973 tarihli Rajasthan ve Bihar Lokayukta Yasası”, “1981 tarihli Madhya Pradesh Lokayukta Yasası”, “1983 tarihli Andra Pradesh ve Himachal Pradesh Lokayukta Yasası”, “1984 tarihli Karnataka Lokayukta Yasası”, “1985 tarihli Assam Lokayukta Yasası”, “1995 tarihli Delhi Lokayukta Yasası”, “1999 tarihli Kerala Lokayukta Yasası”, “2001 tarihli Jharkhand Lokayukta Yasası” ve “2003 tarihli Haryana Lokayukta Yasası” uygulamaya dahil olan eyalet ombudsmanları arasında sayılmaktadır. Hindistan’da genellikle atanacak olan Lokayuktalar, Başyargıç ve Yasama Meclisindeki Muhalefet Lideri’yle istişare edilerek ya da liderin olmaması halinde, bu meclisin üyelerince seçilen bir parlamenter ile istişareden sonra Vali tarafından 5 yıllık veya 6 yıllık görev süresiyle atanmaktadır. Görev sürelerinin yenilenemediğini belirtmek gerekir. Ayrıca belli bir yaşa gelene kadar Lokayukta görevde kalabilmektedir (Assam, Himachal Pradesh). Vali hatalı davranış veya yetersizlik nedeniyle Lokayuktaları görevden alabilmektedir. Görev süresi içinde belirli bir şikâyet olmadan, kendi hareket yetkisini kullanarak belli bir konuyla ilgili soruşturma başlatma yetkisine de sahiptir. Şikâyet eden bir vatandaş, doğrudan internetten web sayfasında bulunan şikâyet formunu doldurarak talep etme hakkına sahiptir. Yine şikâyet edenler, form doldurarak ya da mektup yazarak şahsen ya da tescilli postayla Lokayukta ofisindeki evrak memuruna iletebilmektedir. Andhra ve Madhya Pradesh ve Delhi gibi bazı eyaletlerde, formda bulunan bazı ücretler talep edilebilmektedir. Ancak, Karnataka, Goa ve Haryana gibi eyaletlerin çoğunda taleplerin ücretsiz kabul edildiği görülmektedir. Denetimleri sonucunda kesin karar alma yetkileri yoktur. Verilen kararlar tavsiye niteliği taşımaktadır. Asker, ordu ve yargı üzerinde denetimleri söz konusu değildir.

Avustralya’da ise “ombudsman” ismi altında bilinen eyalet ombudsmanları, “Federal Ombudsmanı” kurulmadan öncesinde Batı Avustralya’dan başlayarak hayata geçirildiği görülmektedir. “1971 tarihli Batı Avustralya Parlamento Komiserliği”, “1972 tarihli Güney Avustralya Ombudsman”, “1973 tarihli Victoria Ombudsman”, “1974 tarihli Yeni Güney

Galler Ombudsman ve Queensland Parlamento Komiserliği” ve “1978 tarihli Tasmania Ombudsman” yasalarıyla eyaletlerin tümünde ombudsmanlık kurumu mevcuttur. Güney Avustralya ombudsmanı 65 yaşına gelene kadar, Victoria ombudsmanı 10 yıl ve diğer eyaletlerde ise 5 veya 7 yıllık dönem için atama yapılmaktadır. Victoria ve Güney Avustralya ombudsmanların görev sürelerinin yenilenemediğini belirtmek gerekir. Genellikle eyalet ombudsmanlar, eyalette bulunan vali, başbakan veya iki meclisinin tavsiyesiyle, atama belgesinde belirtilen şartlar gereği atanmaktadır. Avustralya eyaletlerinde, bu şartlardan birinin gerçekleşmesi durumunda ombudsmanın azledilmesi söz konusudur: Ombudsman; 65 yaşına girdiği gün, görevleri kapsamının dışında herhangi bir ücretli işe girmesi durumunda, Yasama Konseyi yahut Yasama Meclisinin mensubu yahut bir başka eyaletin ya da Milletvekilliğinin Parlamento Meclisinin mensubu olarak seçilmeye aday gösterilmesi durumunda, iflas etme yahut iflas ile ilişkili yasalardan faydalanmak için borçlu olarak başvurması, suçlanabilir bir suçtan mahkum edilmesi yahut bir suçtan hapis cezasına çarptırılması, eyalet parlamentosunun yahut herhangi bir Milletler Topluluğu’nun yahut Milletler Topluluğu’nun mensubu olmak yahut Milletler Topluluğu Bölgesi Yasama Meclisi mensubu olma, valinin görüşüyle, görevlerini tatmin eden bir şekilde yerine getirmede hem fiziksel hem de zihinsel olarak yetersiz gelmesi halinde ombudsman azledilebilir. Avustralya eyalet ombudsmanlarının, kendi inisiyatifleri veya şikayetçilerden şikayet alarak soruşturma yapabildikleri görülmektedir. Vatandaşlar şikayetlerini, e-posta, telefon ve web sayfalarındaki şikayet formlarını doldurma yoluyla doğrudan ombudsmana iletebilirler. Denetimleri sonucunda tavsiye kararı verdikleri görülmektedir.

KAYNAKÇA

- BARRY, B. H. (2020). *Federal Devletlerde Ombudsmanlık kurumu ve yerel ombudsmanlar*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Uludağ Üniversitesi, Bursa.
- BENGLİ, V. (2013). *Yerel yönetim ombudsmanı ve Türkiye’de uygulanabilirliği*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- DOĞAN, K. C. (2015). Hindistan ombudsmanı: yapısal-kurumsal ve işlevsel yönleri. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (43), 142-148.
- DOĞAN, K. C. (2018). Karşılaştırmalı bir perspektifle Kanada, Endonezya ve Güney Kore ombudsmanları: yapısal-kurumsal ve işlevsel değerlendirme. *Social Sciences Studies Journal*, 4(13), 258-268.
- FENDOĞLU, H. T. (2010). Kamu Denetçiliği (Ombudsmanlık). 23 Ocak 2023 tarihinde <https://silo.tips/download/sde-analiz-kamu-denetilii-ombudsmanlk> adresinden erişildi.
- KARCI, Ş. M. (2016). *Avustralya’da ombudsman kurumları ve Avustralya Federal Ombudsmanı*. B. Parlak ve K. C. Doğan (Der.), Karşılaştırmalı Ombudsman İncelemeleri içinde (ss. 281-308). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- KOC AOĞLU, M. ve Akman, Ç. (2016). *Türkiye’de yerel yönetimler ombudsmanlığı gerekli midir?*. M. A. Çukurçayır, H. T. Eroğlu, H. Sağır ve M. Navruz (Der.), Kamu Yönetiminde Değişimin Yönü ve Etkileri (Kayfor 13 Bildiri Kitabı) içinde (ss. 437-454). Konya.
- ÖNEN, S. M. ve Küçük, Ü. (2021). Yerel yönetim ombudsmanlığı sistemi: Türkiye’ye Uygulanabilirliği. *Assam Uluslararası Hakemli Dergi (Assam-Uhad)-Assam International Refereed Journal*, 8(19), 88-111.
- ÖZDEN, K. (2010). *Ombudsman (kamu denetçisi) ve Türkiye’deki tartışmalar*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

- SOYKAN, M. (2022). Kadın, çocuk ve aile ombudsmanlığı dünya örneklerinin Türkiye’de kamu denetçiliği kurumu çalışmaları bağlamında değerlendirilmesi. *Türk Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 1-12.
- SÜREKLİ, N. C. (2016). *Kamu yönetiminin denetlenmesinin bir aracı olarak kamu denetçiliği (ombudsmanlık) kurumu, Çin, Hindistan ve Türkiye’deki Uygulamaları*. Yayınlanmamış doktora tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya.
- TUNÇ, A. (2016). *Hindistan Ombudsmanı*. B. Parlak ve K. C. Doğan (Der.), Karşılaştırmalı Ombudsman İncelemeleri içinde (ss. 137-148). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- UZ, B. (2018). Kamu denetçiliği kurumuna yapılan başvuruların dava açma süreleri üzerindeki etkisi. *Ombudsman Akademik*, 4(8), 59-73.
- YILDIRIM, A. (2016). *Türkiye’de yerel yönetim denetiminin güçlendirilmesinde ombudsmanlık sisteminin uygulanabilirliği*. Yayınlanmamış doktora tezi, İnönü Üniversitesi, Malatya.
- YILMAZ, Ç. (2019). *Türkiye’de yerel yönetim ombudsmanlığının gerekliliği üzerine bir araştırma*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Burdur.
- <https://www.ombo.nsw.gov.au/Making-a-complaint/how-to-make-a-complaint> (10.10.2023).
- https://www.ombudsman.wa.gov.au/About_Us/Role.htm (08.09.2023).